

Kusper Judit

Esszé az asszonynévről, avagy hogyan válhat márkanévvé a személynév*

„az ember saját történeteiben van elrejtve;
az énnak nincsenek tulajdonságai;
minden tulajdonság a történetben létezik”

Ricœur

Az elnevezés és elhelyezés igénye egyidős az ember kognitív képességeivel: egy név egyszerre jelöli az egyén kisebb vagy nagyobb közösséghez való kapcsolódását, relációit, ugyanakkor emellett vagy ezen belül az egyénítését, egyediesítését is. A relációk logikája mindig árulkodó: kiolvasható belőle az adott közösség hierarchikus rendje, csoportdinamikája, vagy éppen az, milyen kapcsolatban áll az egyén saját közösségével, s mely szinten áll az adott közösség az evolúciós pszichológia lépcsőfokain. Fontosabb-e a csoport minden szempontból biztonságos, ám szigorúan szabályozott struktúrájához való kapcsolódás, vagy éppen az individuum hangsúlyozása kap nagyobb szerepet? Hogyan, minek hatására változhatnak meg a névadási szokások, s a diakrón áttekintés mellett milyen nyomokat tapinthatunk ki egy szinkrón rendszerben?

Írásomban a fenti kérdéseken kívül arra keresem a választ, mit mutathatnak meg e mozgásokból s a mozgások lenyomataiból napjaink házassági nevei, itt is elsősorban egy társadalmi rétegre fókuszálva: hogyan, milyen motivációs háttérrel választanak házassági nevet¹ azok a nők, akik magasan kvalifikáltak, azaz doktori képzésben vesznek/vettek részt (tudósok, kutatók, tanárok, orvosok, ügyvédek), s ezen korpuszon belül külön figyelmet fordítok arra a névre, melyet a vizsgált szociokulturális csoport publikációs névként használ.

Házassági név és identitás

---

* Jelen tanulmány az EFOP-3.6.1-16-2016-00001 számú, „Kutatási kapacitások és szolgáltatások komplex fejlesztése az Eszterházy Károly Egyetemen” című projekt keretében készült.

¹ A házassági név elnevezés 2004 óta használatos és hivatalos, korábban a szakirodalom is asszonynévről beszél. A változás oka az, hogy ekkortól a férjek is felvehették hivatalosan, házassági névként feleségük vezetéknevét, s ez a változás a korábbi leánykori név formát is születési névre változtatta.

Az asszonynevek/házassági nevek szabályozásával, történetével számos tanulmány foglalkozik, a történetiségből itt csupán néhány lényeges momentumot ragadnánk ki: ahogyan a legtöbb nyelvközösségben, a magyar esetében is társadalmilag meghatározott a férfiak és nők különböző névhasználata a házasságkötés után. Ám éppen ezért történetileg változó, hiszen az adott társadalmi konszenzustól, sok esetben nyelvi kánontól teszik függővé. Törvényi szinten 1895-ben, a polgári házasságkötés kötelezővé tételekor szabályozták először a nők asszonynévhasználatát: a szabályozás csupán a valakihez való tartozásra, valakitől való függésre utaló *Kiss Jánosné* névtípust engedélyezte.² (A későbbiekben e formát ABné-ként fogom említeni.) Emellett lehetőség nyílt a kissé nehézkes és hosszú *Kiss Jánosné Kovács Mária* (ABné CD) használatára is, mely korábban is létező és népszerű névforma volt. A törvényi szabályozás előtt is folyt azonban színes disputa az asszonyok névhasználatáról, szép példa erre az 1863-ban Arany János folyóiratában, a Koszorúban megjelent *Nő-e, vagy né?*³ című, finoman satirikus, önmagával polemizáló írás. A név nélkül, csupán a szerkesztő írásaként jelzett szöveg egy fiktív párbeszéd egyazon személy két szubjektuma, a Szerkesztő és a Kiadó között. („Szerkesztői s kiadói hivatal együtt ül egy személyben.”⁴) A Kiadó igyekszik behódolni a divatnak, amikor a –né asszonynévképző helyett a –nő képzőt használja, ám ezt a Szerkesztő nehezményezi, s nem érti, miért kellene eltérni a régi korok asszonynévhasználatától. Kiadó riposztja erre a következő:

Kiadó: Apáink s nagyapáink mit tudtak hozzá! Tudja, barátom, haladni kell a korral, s a jobb ízlés követeli, hogy a XIX század derekán ne írjon a magyar *né*-t mely parasztosan hangzik, hanem *nő*-t, mely előkelő uri hangzású. Apáink és nagyapáink! Hisz azok is circumspectus módon irtak: „Nagy Jánosné Szabó Julianna *asszony*.” Mennyivel szebb is, rövidebb is: „Nagy Julia, született Szabó”, vagy „Nagy – szül. Szabó Julia,” vagy: „Nagy Szabó Julia,” vagy éppen csak „Nagy Julia”. Ime egy helyett öt módja a női név leírásának, lehet benne válogatni, mint a reggeli öltözetben. Nem haladás ez?⁵

---

² Vö. Huszár Ágnes: *Bevezetés a gendernyelvészetbe. Miben különbözik és miben egyezik a férfiak és nők nyelvhasználata és kommunikációja?* Budapest, Tinta Könyvkiadó, 2009. 94-95.; Fercsik Erzsébet: *A magyar asszonynevek hagyományos és új formái.* <http://mnytud.arts.unideb.hu/nevtan/informaciok/pisa/fe-m.pdf>; Takács Judit: Nők megnevezése és névhasználata gendernyelvészeti szempontból. Egy preferenciavizsgálat tanulságai. *Performa*, 2018/7. [jelen szám]

³ [Arany János]: *Nő-e, vagy né?* *Koszorú*, 1863/1, 18-21.

⁴ Uo. 20.

⁵ Uo. 21.

E modern, a mai névadási szokásokhoz (és törvényhez) közelítő megoldás azonban értelmezhetetlen a Szerkesztő számára, aki először arra reflektál, hogy a mai feleségek már nem akarnak asszonyok lenni, inkább nőként vagy hölgyként aposztrofálják magukat, majd – a Kiadóval szembe szállva – kifejti véleményét a régi névadási szokásokról:

Ha pedig a nő, férjhez menetele után *egész* családi nevét megtartotta, az épen a nő tiszteletből ered. A magyar nőnek, törvény szerint is, jogai voltak s vannak, melyekről nem mond le férjhez menetele által, s így családi nevét sem olvasztja férje nevébe. Mi volna ebben szégyenítő, megalázó? Bizony ma sem tudnók annyi derék magyar asszony családi nevét, ha elejétől fogva divatban lett volna így rejtegetni. „Szilágyi Erzsébet” például, hogy esik, ha így teszünk vele: Hunyadi Erzsébet szül. Szilágyi. Hunyadi-Szilágyi Erzsébet. Hunyadi Erzsébet. Valóban se magát se dicső férjét nem kissebitette, hogy így írta: Szilágyi Erzsébet, Hunyadi Jánosné. Mivel szebb, ha mi, német és francia szabásu divatot kezdünk és folytatunk?

Láthatjuk, hogy igen meddő az ortológus és neológus asszonynévhasználati felfogásról való vita, hiszen mindkét fél felsorakoztatja érveit, ám győztest nem hirdethetünk. A Szerkesztő egy név/személy, Szilágyi Erzsébet példáján keresztül mutatja meg a hajdani névválasztás erősségeit, ám a „családi név” kitétel ebben az esetben a születési családi névre vonatkozik, beszélünk, a szerkesztő csupán e nevet identifikálja a név viselőjével, megkockáztatva, hogy minden más esetben sérül a névviselő önazonossága, illetve valami meg nem magyarázott esztétikai kérdés válik a névviselésből („hogy esik, ha így teszünk vele”). Az új név ebben az esetben „rejteget”, megváltoztat, elfed. A Kiadó érvei ezzel – a hagyományos írás- és használatmóddal – szemben a változást és az észszerűséget szolgálják, nem is beszélve arról, hogy mindjárt öt lehetőséget kínál fel, amikből a nő *választhat*, azaz eldöntheti, melyik áll legközelebb énképéhez. Nem véletlen, hogy a Kiadó által képviselt felfogás vita tárgya lesz: idegennek bélyegeztetik, ki nem mondott s meg nem értett motivációk miatt a Szerkesztő elveti az újfajta módit.

Messze még a Kiadó által képviselt álláspont, a következő változás, mely a Koszorú-beli cikk után 90 évvel, az előző törvény után 60 évvel, 1953-ban vált esedékessé) lehetővé tette a nőknek, hogy megtartsák születési nevüket asszonynevükben is a következő formában: Kiss János feleségeként továbbra is maradhatott *Kovács Mária* (CD). Az 1974-es törvény következtében *Kissné Kovács Mária* (Ané CD) nevet is választhatott, illetve a feleség felvehette a férj családnevét: *Kiss Mária* (AD). Majd 30 évnek kellett eltelnie, s a 2004-es törvény hozott

újabb változást: lehetővé vált a közös családnév kialakítása, melynek következtében a férj is felveheti felesége családnévét, így a férj is lehet Kiss-Kovács János vagy Kovács-Kiss János, a feleség pedig ugyanígy *Kiss-Kovács Mária* (A-CD) vagy *Kovács-Kiss Mária* (C-AD).

A nőnek tehát van választási lehetősége: eldöntheti, milyen formában veszi fel házassági nevét, jelzi-e férjezett voltát vagy inkább születési nevét tartja meg, netán valamiféle kombináció kialakítása kínálkozik számára a legideálisabbnak. Jelenleg tehát az alábbi névformák közül választhat:

- ABné: Kiss Jánosné
- ABné CD: Kiss Jánosné Kovács Mária
- CD: Kovács Mária
- Ané CD: Kissné Kovács Mária
- AD: Kiss Mária
- A-CD: Kiss-Kovács Mária
- C-AD: Kovács-Kiss Mária

A hét variáció közül csupán a CD formában nem tűnik fel a férj családneve, s ahol megjelenik a férj neve, ott a családnév mind a hat esetben megtalálható. A feleség keresztnéve viszont az első, ABné formában nincs jelen, csupán informális változatban szerezhetünk tudomást (szükségszerű!) létezéséről, mely így elfedett, lappangó névként aposztrofálható. Az ABné forma, mely az asszonynévadás 1953-ig terjedő korszakában szinte egyeduralkodó volt, elszakította a nőt a keresztnév által hordozott identifikációs lehetőségektől, házasesetét mintegy hivatalos és informális világra szakította szét, ahol más-más néven van jelen. Míg a hivatalban, orvosnál, igazolványaiban, munkahelyén stb. ABné ként létezik, addig ismerőseinek, családjának ő továbbra is D, azaz Mária (vagy Marika, Marcsi stb.). Míg az utóbbi elsősorban a gyerekkor óta hordozott, sodródó önazonosság terméke, az előbbi társadalmi státuszt fejez ki: valakinek a felesége, aki eleget tett kötelességének, férjhez ment valakihez, ezáltal új névre, így társadalmi rangra tett szert. A performatív aktusokban azonban hiányként tud csak megjelenni a fel nem tüntetett név, ami így egyfajta árnyékszemélyiséget is generálhat. A hiány következménye emellett pragmatikai kérdésekre is rávilágít: igaz, hogy az ismerősei számára létezhet a lánykori keresztnéve, de az ismeretlenek egy esetleges bemutatkozásig erről nem értesülnek, vagy esetleg akkor sem, ha a név viselője csak hivatalos néven mutatkozik be. Ha pedig mégis előbukkan a

rejtett keresztnév, úgy ezzel az aktussal a hivatalos név léte válik megkérdőjelezhetővé, mivel nem tölti be funkcióját, azaz viselője nem képes azonosulni vele.

A név ebben az esetben nem pusztán jelölőként van jelen, sőt túlmutat deiktikus funkcióján is, és metaforikus szerepet vállal magára: a vele azonosuló jelölt nem pusztán egy nevet visel és kap, hanem a névadás/névszerzés aktusának performatív jelenségével azonosul, önmagán túlmutató jelentéssel bír. Így tehát az asszonynév majd házassági név nem csupán azt fed fel, hogy viselője férjezett asszony, hanem azt is, hogy az éppen adott társadalmi nyelvi diskurzusban milyen identifikációs folyamatok befolyásolják a név mögé képzelt én kialakulását.

Házassági név és doktori fokozat

A felmérésekre építő szakirodalmak egzakt módon mutatják, a társadalmi mozgások és elvárások hatására mikor melyik névváltozat mutatta a legnagyobb népszerűséget, s az egyes társadalmi csoportokon belül (pl. pedagógusok, művészek) miért, mely formák dominálhattak.⁶ Itt érkezünk el azon vizsgálathoz, melyet a magasan kvalifikált nők házasságinév-viselése kapcsán végeztem. A vizsgálatban 72 házassági névvel dolgoztam, közülük mindenki doktori fokozattal rendelkezik vagy doktori képzésben vesz részt. Ketten orvosként dolgoznak, ketten jogászok, ketten kutatók (fizikus és vegyész, mindketten külföldön), a többiek felsőoktatási intézményekben tanítanak. A névviselési formák a következőképpen alakultak:

- ABné: **1** (1,4%)
- ABné CD: **1** (1,4%)
- Ané CD: **24** (33,33 %)
- A-CD: **13** (18,05 %)
- C-AD: **2** (2,8%)
- CD: **28** (38,9%)
- AD: **3** (4,17%)

---

⁶ A 2. lábjegyzetben hivatkozott műveken kívül elsősorban Kegyesné Szekeres Erika: Identitás és névhasználat. *Publicationes Universitatis Miscolcinensis, Sectio Philosophica*, Tomus XIX. (2005). 232-247.; Hajdú Mihály: Művészasszonyok névhasználatára Szentendrén, *Névtani Értesítő*, 2000. 45-50.

Igen látványos, hogy a ma már konzervatívnak tekinthető ABné és ABné CD formát egy-egy nő választotta csupán, az ABné CD-t viselő így indokolta döntését⁷: „Akkoriban [a 2000-es éves közepén] ez tűnt a legritkább változatnak. De valószínűleg még soha nem mutatkoztam be a teljes nevemen. Jó 7-8 évnyi házasság után kezdtem el használni a rövidebb és nem hivatalos férjes nevem (AD), most már általában így mutatkozom be. Az egyetemen megmaradtam CD. De néha még mindig összekeverem.” Publikációi során mindig a CD formát, azaz születési nevét használja.

Ugyancsak alacsony választási arányt mutat a férj vezetéknevét a feleség keresztnévvel (AD) összekapcsoló forma (3), közülük az egyik válaszadó külföldön él, férje is külföldi, valamint csak két külföldön élő, magyar származású feleség választotta a C-AD verziót (ebben az esetben a feleség korábbi vezetékneve megelőzi a férj vezetéknevét). Érdekesség, hogy mindkettőjüknek külföldi férje van, a hazai kutatók, oktatók közül pedig senki nem választotta asszonynévként ezt a lehetőséget. Az AD formát választók közül egyikük (nem a külföldön élő) így indokolta döntését:

Eredetileg kötőjellel szerettem volna felvenni a nevem, azaz a férjem családnevét összekötni a saját, leánykori családnevemmel, de erre még éppen nem volt lehetőség, mivel 2003-ban házasodtunk. Ekkor már megszavazták ugyan az új törvényt, ám az csak a következő év januárjában lépett életbe. A kötőjeles változat csak abban az esetben lett volna lehetséges, ha születési név megváltoztatását kezdeményezem ebben a formában, azt pedig nem szerettem volna. Viszont mindenképp szerettem volna felvenni a férjem nevét, nem akartam a –né asszonynévképzővel, így az AD változatot választottam. Okozott ugyan egy kis gondot, mivel a korábbi publikációim – természetesen – lánykori nevemen születtek, így két cikket a kompromisszumos ám nem hivatalos A-CD néven publikáltam, ám utána úgy döntöttem, a hivatalos, új nevemet, az AD-t használom publikációimnál is. Emellett egy kis szerepet az is játszott az „új” név felvételében, hogy leánykori nevem nem túl ritka, ráadásul többen is publikáltak e néven, így egyben praktikus is volt, hogy új személynevem egyben új szerzői nevem is lehet.

S álljon itt a két C-AD variáció magyarázata is:

---

⁷ A továbbiakban tizenkét, részletesebb és kellően reprezentatív indoklást szeretnék idézni a válaszadóktól, többnyire változatlan formában és terjedelemben. Engedjessék meg e hosszabb idézet sor, hiszen a későbbiekben ezen megjegyzésekre, véleményekre támaszkodva plasztikusabban építhető fel a konklúzió. Az adatközlők nevét sehol nem említem, csupán a már bemutatott névstruktúrával hivatkozom viselt nevükre.

Az én esetemben azért esett erre a változatra a választás, mert jelezni szeretném az összetartozásunkat a férjemmel, a teljes névátvétel nem tűnt jó megoldásnak, nemcsak azért, mert úgy érezném, feladtam a régi énem, személyiségem egy részét a házasságkötéssel, hanem azért is, mert DC néven publikálok továbbra is, és szerettem volna, ha a régi nevem hivatalosan is megmarad.

A másik indok pedig a következő:

Magyarul C-ADE a nevem. [dupla keresztnév] A Dr. nem lett beírva a személyi igazolványomba, mert mikor újíttam, nem volt nálam a doktori diplomám. Amerikai dokumentumokban DEC-A a nevem, vagy legtöbb esetben a második keresztnévből csak a kezdőbetű marad meg. De mindez mit sem számít, mert a publikációimban a nevem továbbra is DEC-ként szerepel. (Az ékezet az ó-ról lekopott, a keresztnévek csak kezdőbetűvel szerepelnek) És ez már így is marad. Ez a művésznevem. Amikor a férjemmel összeházasodtunk, meg akartam örökíteni ezt a jeles eseményt és jelezni az összetartozást. Természetesen a magyar bevált rendszer a „-né” tag hozzáadásával nem volt opció, és nem akartam teljesen megváltoztatni a nevemet pontosan a publikációk miatt, így logikus döntésnek tűnt, hogy legyen a nevem kötőjeles, a sorrend pedig kronológiai (előbb voltam C, és később lettem A...). Sok szempontból ez a hosszú név nem praktikus. Otthon az A része hangzik furcsán magyarul kiolvasva, itt pedig a C-t nem tudják soha leírni, csak betűzéssel. Így néha otthon maradok CD, itt az USA-ban pedig esetenként Mrs A. A gyerkőcök A-k.

A fordított kötőjeles változat, amikor a férj vezetékneve áll előrébb, nagyobb népszerűséget mutat, a válaszadók több mint 18 %-a részesítette előnyben ezt a 2004 óta választható névfajtát. Ez esetben az alábbi magyarázatok születtek:

Lánykoromban úgy terveztem, nem veszem fel majd a férjem nevét. Végül azért lettem mégis A is, mert felfedeztem, hogy a XIX: század végén élt egy DA nevű angol történész, aki a királynők/-nék személyes történeteit kutatta, és nagyon érdekesnek, inspirálónak tartottam az ő sorsát. Írtam is róla egy tanulmányt.) A C-t meg, bár nem túlságosan szeretem, mégsem akartam elengedni. Egyébként itthon CD-ként, külföldön DA-ként szoktam bemutatkozni. Kicsit skizofrén helyzet, de jól példázza többkultúrájú családi életünket.

Csak két igazán népszerű, egymással versengő formáról beszélhetünk a hivatalos asszonynévválasztások esetében: ezek egyike a már több évtizede választható Ané CD forma, melyet a válaszadók harmada visel, illetve a legkedveltebb változatnak e szociokulturális réteg esetében a leánykori név megtartása bizonyult 38,9 %-kal. A vizsgálat nagyrészt azt az eredményt hozta, ami az elvárásoknak és a kortárs kutatásoknak megfelel, ám a CD változat kiugró aránya mindenképp figyelemre méltó. Nézzünk meg néhány névválasztási indokot az Ané CD esetében:

Ané CD-ként használom a nevem, azért döntöttem e mellett a névforma mellett, mert mindenképpen szerettem volna továbbhasználni a leánykori nevemet is, azonban az is fontos volt számomra, hogy a férjem neve is megjelenjen a nevemben. Nagyon örültem volna annak, ha mindketten az A-C párost használjuk, mert így a C név továbböröklődhetett volna (egy nővérem van csak, fiútestvérünk pedig nincs, aki továbbvihette volna a nevet), de a férjem nem támogatta ezt az ötletemet. Így maradt a köztes megoldás, az Ané CD. Ha a mostani tapasztalatommal dönthettem volna, akkor talán maradok CD, amely a tudományos élet vonatkozásában egy egyszerűbb forma lehetne, vagy ráerősítettem volna az A-C vonalra, hogy továbböröklődhessen a leánykori nevem.

Mikor hozzámentem B-hez, tudtam, hogy az ő nevét, az A-t mindenképp fel szeretném venni. Nagyon tetszik ez a név. Az AD gyönyörű megoldás lett volna, viszont valahogy semmi áron nem akartam volna a C-től sem megfosztani magam. A szülővárosomból eljöttem, ahol a szüleim élnek, valahogy nekem szükség volt a múltam méltóságának megtartására. Így hát úgy döntöttem, mindenképpen mindkettő maradjon, még ha kicsit hosszú is mindkét név. Így éreztem teljesnek magam. Mintha nem adnám fel a múltam, s jelezném, hogy új jövőhöz csatlakozom. Mondtam is mindig, hogy a nevemben látszik, merről jöttem és merre tartok.

A nevem az irataimban dr. Ané dr. CD-ként szerepel. A férjem nevét mindenképpen szerettem volna felvenni, de a saját családi nevemet sem szerettem volna elhagyni. Az A-CD változat a doktori cím miatt nem volt lehetőség, a férjem doktori címét pedig kötelezően beírták a személyi iratok készítésekor. A munkahelyemen viszont a dr. CD-t használom.

Az asszonynév felvétele kapcsán az érzelmi ok mellett számomra fontos volt a hagyomány is: tükröződjön a nevemben, hogy házas vagyok. Ugyanakkor olyan formát szerettem volna, amiben a leánykori nevem is jelen van. A kötőjeles formát (A-CD) kevésbé tartottam szépnek. Az AD formát az alliteráció miatt elvettem. A lánykori nevemet ugyanakkor továbbra is használom, a publikációim mindegyikét CD név alatt közlöm.

Látható, hogy az Ané CD változat kínálja a legtöbb kompromisszumot érzelmi szempontból, az identitáskérdések felől közelítve és a hagyományhoz való kapcsolódás miatt is. Változatlanul megmarad benne a születési név család- és utóneve, ugyanakkor a társadalmi státusz megváltozása, a férjhez való tartozás is deklaratív és egyértelmű (még a kötőjeles formák sem deiktikusak e szempontból, hiszen e változat viselhető születési névként is, a kettős családnév nem garancia arra, hogy az egyik a férjre, férjezett státuszra utal).

A vizsgált korpuszban a CD változatot asszonynévként viselők között is találunk példát a kötőjeles formára, ahol a viselő születési nevét anyakönyveztette házassági névként is:

Nálunk fel sem merült igazán, hogy házasságkötéskor nevet változtassak, a férjem sem ragaszkodott hozzá. Édesanyám és édesapám vezetéknévét »hoztam be« a házasságba, eleve nagyon hosszú így is, illetve nehéz lett volna dönteni, hogy melyik vezetéknévet (az apait vagy az anyait) hagyjam el.

Az érzelmi szemponthoz ebben az esetben is kapcsolódik esztétikai (vagy éppen formai, logikai) aspektus is, emellett persze a tradíció is szerepet játszik a döntésben, amely egy esetleges nehéz választással is párosul.

De nézzük tovább a legnépesebb csoportot, a CD formát, azaz a születési név továbbvitelét választókat:

Én előbb lettem asszony, mint dr., így akkor már nem volt kérdés, hogy mi legyen a dr. nevem. Alapvetően azért maradtam a nevemnél, mert úgy éreztem, hogy egy új név egy új, eddig nem létező embert jelentene, és én nem lettem új/más. De praktikus okaim is voltak bőven: 1. Nem akartam ABné lenni. 2. Az Ané CD változat túl hosszú lett volna (így is hosszú a nevem). 3. Az AD meg olyan, mintha a lánykori nevem lenne, akkor meg minek, van sajátom. 4. A C nekem jobban tetszik, mint az A. 5. A C ritkább, mint az A. 6. Mindenki CD-ként ismer. (hiúság!) [Itt a D becézett változata szerepel.] 7.

Mivel nincs fiú a családban, úgyis kihal a C név, de így később. Azért megkérdeztem B-t, hogy van-e kifogása, ha CD maradok, és nem volt. Ha nagyon ragaszkodott volna ahhoz, hogy felvegyem a nevét, Ané CD kompromisszumos megoldáshoz folyamodtam volna, de szerencsére én voltam a fontosabb neki és nem a nevem.

A nevemet illető döntésem nem függ össze a tudományos karrieremmel, ha egészen mással foglalkoznék, akkor is meghagytam volna a leánykori nevem. Ez számomra alapvetően emancipációs kérdés volt, minden más verzió azt fejezte volna ki számomra, hogy valaki (a férjem) tulajdona vagyok.

A CD forma esetében a legerőteljesebben befolyásoló tényező az identitás (egy aktuális önkép) megőrzése. A név ebben az esetben is a sajátjal való azonosulás eszköze lesz, olyan struktúra és fix pont, melyen keresztül megragadható és leírható mindaz, ami az állandó történetek és performatív aktusok keresztüzében kibontakozhat: „az én csupán közvetve érti meg magát, különböző kulturális jeleken keresztül megtett kerülőutakon⁸” – írja Ricœur a narratív identitás kapcsán. Az önazonosság „története” itt a múltban (leánykorban) felépített identitáshoz kapcsolódik, mely nem enged maga mellé másik azonosulási teret, lehetőséget.

Igaz, hangsúlyoztuk, hogy a 2004-es szabályozás óta a nők *szabadon* választhatnak a felkínált névváltozatok közül, ám valójában e lehetőségek még mindig nem fedik le az összes variációt, s ahogyan fentebb jeleztük, a névnek nem lehet pusztán deiktikus funkciója, a ricœurri narratológiára építve is legalább metaforikus névtípusokról beszélhetünk. Sokszor csak azért „választjuk” az adott formát, mert vagy hasonlítani akarunk egy csoporthoz vagy elkülönülni tőle, akár szinkrón, akár diakrón rendszerben. A választás pedig azért is kérdéses, mert a férj neve és a feleség korábbi neve kerül pusztán játékba, így esztétikailag, szemantikailag vagy akár érzelmileg is akadályokba ütköztetnek. Például a nő nem szívesen hagyja el ritkább, különlegesebb családnevét a férj gyakoribb nevéért, fontos szerepet játszhat a két hangsor egymáshoz való viszonya, pl. az alliteráció kerülése (vagy másoknál az alliterációhoz való ragaszkodás), a férj nevével azonos családnevű (vagy csak keresztnévű) egyénhez fűződő negatív kapcsolat stb. Amikor viszont e szempontokat is figyelembe vesszük, a név kilép pusztán nyelvi (grammatikai) jellegéből, önmagán túlmutat, működése közben válik tetten érhetővé.

---

⁸ Paul Ricœur: *A narratív azonosság*. In: László János–Thomka Beáta szerk.: *Narratív pszichológia. Narratívák 5*. Budapest, Kijárat Kiadó, 2001. 15-25.

A CD változat népszerűsége így e szociokulturális közösségben nem véletlen: a tulajdonnév egyben a szakmai út jelölője is, mely – akár reflektálatlanul is – az önazonosság egyik fontos implikálója. Ám még plasztikusabb képet kapunk, ha megnézzük, hogyan használják a kutatásban részt vevő nők nevüket publikálás során.

A szerzői név mint márkajel/márkanév

A házassági név hivatalos névként kerül be a dokumentumokba és válik az identitás részévé a fentebb vázolt kvázi szabad választás következtében. Jóval rugalmasabb a rendszer viszont abban az esetben, amikor informális, ám mégis hivatalos nevet, publikációs nevet (szerzői nevet) választ magának – jelen esetben a házassági névvel rendelkező nő.⁹ A vizsgált korpusz 72 neve ebben az esetben már egészen más mintázatot mutat:

- ABné: **1** (1,4%)
- ABné CD: **0** (0%)
- Ané CD: **12** (16,66%)
- A-CD: **10** (13,89%)
- C-AD: **0** (0%)
- CD: **46** (63,89%)
- AD: **3** (4,17%)

Jelentős csökkenés figyelhető meg az Ané CD változat esetében, eltűnik az ABné CD és a C-AD, viszont a CD forma szignifikánsan emelkedett: eddigi pozícióját is sikerült erősíteni, a válaszadók majdnem 64 százaléka a születési név megtartása mellett tette le voksát a publikációs térben Korpuszunkból 18 adatközlő választott a házassági névtől eltérő nevet, minden esetben a CD változatot. Annak ellenére tehát, hogy házassági nevük választása esetén többnyire nagy jelentőséget tulajdonítottak a hagyománynak, vagy annak, hogy férjükhöz való tartozásuk, férjes voltak megjelenjen hivatalos nevükben, a szerzői név esetében ezt nem tartották fontosnak.

Kihez tartozik hát a szerzői név? Választható (szabadabban), mint a házassági név, ugyanakkor egészen más funkciót és metaforikus hálót tár elénk. Funkcióját tekintve nem az identifikációs megfeleltetést mutatja, nem az ego részévé válik, sokkal inkább a jungi

---

⁹ Természetesen minden esetben izgalmas indukciói lehetnek a szerzői név választásának, de jelen tanulmány csak a házassági névvel rendelkező nők szerzői nevével foglalkozik.

szerepszemélyiséghez (personához) közelíthet, mely egy, az ego által létrehozott személyiségrészt, s lehetővé teszi az ego számára a többiekkel való érintkezést, kapcsolatteremtést. A latin *persona* szó jelentése maszk, álarc, így a persona szükségszerűen befelé elfed valamit, míg kifelé a megmutatás vágya inspirálja, ám kapcsolata erősebb a külvilággal, mint a belsővel, nem reprezentál, inkább ábrázol, létrehoz. „A personát kapcsolatként mindig a külső objektum határozza meg, ezért ugyanannyira rögzül a külső objektumban, mint a szubjektumban. Így a lelket a belső objektumhoz való kapcsolatként a belső objektum képviseli, emiatt bizonyos értelemben mindig különbözik a szubjektumtól is, ezért különbségként kell érzékelni.”¹⁰ A szerzői név ennek megfelelően nem az én központi részéhez közelít, a névválasztás esetében eltűnnek a korábban jelzett (a nők házassági nevéhez kötődő) motivációk, a szubjektum így disszeminációjában figyelhető meg: a gazdag érzelmi és értelmi motivációra építő házasságinév-választás helyett egy másik performatív aktus implikálja a szerzői név létrehozását. E nevet a választók nem pusztán *ön*magukkal, hanem saját alkotásukkal, életművükkel is azonosítják, így a személynévi tulajdonságok mellé belép egy másik tulajdonnév-kategória, a márkanév. A márkanévi (vagy személynévi márkanévi) performatív jelenlétet a *másik* név választása is magyarázhatja: egészen más metaforikus jelentéshálót találunk e név jelentésrétegeit előhívva, mint a személynév esetében. A választó szempontjából így egyszerre van jelen az eltávolítás és a sajátá tevés gesztusa, ám ez a „saját” kívül helyezkedik el a „magam” kategóriáján, erősebben deiktikus, birtokviszonyra utaló, érzelmileg kevésbé töltött.

Konklúzióként elmondható tehát, hogy a magasan kvalifikált nők házasságinév-választása három névváltozat esetében (Ané CD, A-CD, CD) viszonylag egyenletes szórású, míg ugyanezen csoportok szerzőinév-választása során egyértelműen a CD változat örvend a legnagyobb népszerűségnek. A kérdés viszont nem pusztán névtani, hanem pszichológiai és filozófiai kérdéseket is felvet, hiszen amellet, hogy a személynév kategóriája nem tudja minden szempontból leírni az így létrejövő tulajdonnév típusát, a két név performatív kategóriái sem azonosíthatók. A grammatikai markereken kívül segítségül kell hívnunk a nevekre épülő metaforikus mozgásokat, hiszen csak így kerülhetünk közelebb a névben rejlő jelentés megértéséhez.

---

¹⁰ Carl Gustav Jung: *Lélektani típusok*. Ford. Réti Emese. Budapest, Scolar, 2010. 164.